

Elena Cristina GHEORGHE

Elena Cristina GHEORGHE

**FORMAREA COMPETENȚEI METACOGNITIVE
A ELEVILOR DIN CICLUL PRIMAR
PRIN COMUNICARE DIDACTICĂ**

Editura UNIVERSITARIA

Craiova, 2025

Referenți științifici:

Prof.univ.dr.habil. Nicolae Silistraru
Prof.univ.dr.habil. Viorica Andrițchi

Copyright © 2025 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHEORGHE, ELENA CRISTINA

**Formarea competenței metacognitive a elevilor din ciclul primar prin
comunicare didactică / Elena Cristina Gheorghe. - Craiova : Universitaria,
2025**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-2190-9

37

© 2025 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

LISTA ABREVIERILOR

În limba română:

GC - Grupul de control

GE - Grupul experimental

DEX - Dicționar Explicativ

ONU - Organizația Națiunilor Unite

UNESCO - Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură

OECD - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

LLR - Limba și literatura română

PFCM – Programul de formare a competenței metacognitive

În limba engleză:

EOL - Ease of Learning

JOL - Judgement of Learning

FOK - Feeling of Knowing

LiFT-2 - Literary Framework for Teachers

GLOB – Global Reading Strategies (Strategii globale de lectură)

PROB – Problem- Solving Strategies (Rezolvarea de probleme)

SUP – Support Reading Strategies (Strategii de sprijin al lecturii)

INTRODUCERE

Documentele de politici publice în domeniul educației reafirmă nevoia centrării demersului de instruire pe subiectul învățării, formulând în termeni operaționali, orientarea spre un sistem de educație centrat pe formarea de competențe, care să conducă nemijlocit la conturarea unui profil al absolventului pentru fiecare nivel de studiu, conectat, în parte, la realitățile actuale și viitoare. Organismele internaționale (ONU, UNESCO, OECD, Banca Mondială, Uniunea Europeană) susțin ca domeniu prioritar educația și creează un mecanism suportiv pentru ca toate țările membre să genereze o educație de calitate edificată cu precădere spre *inclusiune, echitate, toleranță, excelență, respect, colaborare, diversitate, integritate și oportunități de învățare pe tot parcursul vieții*.

Axele valorice și viziunile strategice internaționale în domeniul învățământului sunt preluate, armonizate la nivel național, asumate decizional prin strategii naționale pentru dezvoltare durabilă și așezate pe agenda de lucru guvernamentală, ca măsuri obligatorii. În cadrul *Strategiei naționale pentru dezvoltare durabilă a României 2030*, educația este privită „ca un proces care pregătește generațiile tinere pentru provocările viitorului și se derulează pe tot parcursul vieții, încurajând inovația, meritocrația, gândirea critică constructivă, curiozitatea, conduita și emanciparea”. [79, p. 37]

Într-o abordare similară, aceste principii sunt evidențiate și în *Strategia de dezvoltare „Educația 2030”*, aprobată de Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, care reglementează acțiunile formative din perspectiva asumării Țintelor internaționale în domeniul educației și care sunt axate „pe cele mai actuale abordări, concepte și tendințe de dezvoltare curriculară: asigurarea unității psihocentrismului și sociocentrismului, centrarea pe cel ce învață, proiectarea finalităților formulate în termeni de competențe, învățarea activă și interactivă, dezvoltarea gândirii critice”. [80, p. 15]

Provocările globale exercită o presiune crescândă asupra sistemului educațional care trebuie să își regândească direcțiile de acțiune în materie de formare și instruire a elevului. Centrarea sistemului de învățământ pe

formarea de competențe conduce spre o nouă dimensionare a scopurilor educației din perspectiva beneficiarului direct. Astfel, școala trebuie să pregătească elevul astfel încât acesta să fie capabil de schimbare în orice moment. Acest deziderat impune subiectului învățării o pregătire care să asigure adaptarea la noi meserii care nu au fost încă create, la utilizarea unor tehnologii care nu au fost inventate și la soluționarea unor probleme la care în prezent nu se poate face referire. Toate aceste cerințe reglementează formarea competenței metacognitive la elevii din învățământul primar ca principală dimensiune a competenței-cheie „A învăța să înveți”, în spiritul asigurării acelei autonomii solicitate de idealul educațional.

În România, *Legea Învățământului Preuniversitar* notează prin Art.1 (3): „Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.”[54, p. 2]

În Republica Moldova, idealul educațional este formulat în Art.6 al *Codului Educației al Republicii Moldova*, astfel: „Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”. [21, p. 5]

Aceste formulări în termeni de ideal educațional accentuează astfel, nevoia unei instruiți care să asigure individului autonomia, autodezvoltarea și autovalorizarea, iar aceste atribute dezirabile se pot declanșa doar prin integrarea metacogniției în conștiința celui care învață. Literatura de specialitate evidențiază multitudinea avantajelor pe care un comportament metacognitiv le generează. Unul dintre aceste avantaje constă în faptul că reprezintă „un element cheie al controlului pe care individul poate să-l exercite asupra gândirii sale”[71, p.64] și care presupune existența a „patru factori ai autocunoașterii cognitive la elevi: să știi când știi, să știi ceea ce știi, să știi ceea ce este nevoie să știi, să știi să utilizeze strategii de

intervenție”.[*Ibidem*] Deoarece reacțiile metacognitive nu sunt conștientizate de elevi este necesar ca învățătorul să direcționeze acțiunile formative în direcția conectării subiectului care învață la propriul său aparat cognitiv, astfel încât acesta să învețe cum să producă o învățare conștientă și eficientă, asumată de o gândire ramificată, de ordin superior, capabilă de conexiuni multiple în exercitarea funcțiilor sale. Importanța acestui demers se amplifică dacă demonstrăm că metacogniția se formează încă din perioada micii școlarității, în pofida gândirii concret - intuitive a elevului din ciclul primar. Mai mult, studiile inițiate nu sunt ofertante pentru compartimentul învățământului primar, tocmai din cauza credinței că, metacogniția este asimilată de comportamentul uman, în stadiul gândirii logico - raționale care se concretizează undeva spre învățământul secundar superior sau în spațiul academic, universitar.

Abordarea spectrului noțional – semantic a metacogniției a constituit un pol de atracție investigativă pentru cercetători din lumea întreagă. Privit ca o sumă de contradicții, fenomenul metacognitiv a fost prezentat într-o diversitate de forme și determinări factoriale.

În arealul comunității științifice internaționale, remarcăm contribuțiile unor scriitori precum: Hart T.[44], Flavell J. [42], Quigley A., Muijs D. și Stringer E. [49], Webb J. [53], Koriati A. [45], Papaleontiou – Louca E. [47] care au definit și tratat metacognițiile ca pe un mijloc de evaluare a gândirii, cu implicații reale în procesul autoreglator al prelucrării și gestionării informațiilor la nivel intern – cognitiv. Întrucât formarea acestui factor nu se poate realiza decât prin comunicare didactică, prin uzanța unui repertoriu de strategii comunicaționale bine delimitate conceptual și praxiologic, sunt de remarcat ideile unor cercetători pe acest segment, precum: Cojocaru - Borozan M. [7], Bârlibaba M. C. [2], Pânișoară I. – O. [31], [32], Lesenciuc A. [24], Șoitu L. [37] care și-au adus aportul la valorificarea comunicațională în contextul formării de competențe.

Prin raportare la componentele metacognitive din perspectivă reflexivă, notăm discursurile pedagogice ale cercetătorilor Cornoldi C. [40] și Tarricone P. [52] ce au redat taxonomic întregul construct metacognitiv.

În România, cercetarea fenomenului metacognitiv intră în sfera de interes a unor autori notabili din domeniul științelor pedagogice și

psihologice. Astfel, E. Joița [20], [21], [22], F. Mogonea [27], R. Henter [19], M. Miclea [25], D. Sălăvăstru [33], I. Neacșu [28] au oferit multiple perspective conceptului metacognitiv, insistând pe necesitatea atribuirii acestui factor procesului de instruire. Interpretările științifice generate au contribuit la clarificarea anumitor aspecte de natură terminologică, în timp ce, unele cercetări au formulat condiții pedagogice de gestionare a integratorilor metacognitivi în interiorul formativ al clasei de elevi.

În Republica Moldova, asistăm la o intensificare a căutărilor realității metacognitive din multiple perspective investigative. *Gândirea despre gândire* orientează însemnările unor cercetători precum: N. Silistraru [34], [51], V. Panico [30] sau V. Andrițchi [1] care direcționează discursul pedagogic pe componenta atitudinală a învățării, oferind în acest mod primele perspective de nuanțare conceptuală a învățării de profunzime prin accederea către comportamentul de ordin metacognitiv.

Formarea competenței metacognitive la elevii din clasele primare, ca problemă de cercetare pedagogică se raportează la:

a) aspecte de natură teoretică: literatura de specialitate nu deține încă proprietatea lingvistico-semantică a termenului. Acesta rămâne confuz pentru o mare parte a comunității științifice, din cauza lipsei unei abordări omogene care să compatibilizeze teoriile existente, mai ales că aceste perspective aparțin unor domenii de cunoaștere diferite.

b) aspecte de natură metodologică: învățământul primar este așezat pe un teren steril, spunem noi, din perspectiva asumării competenței transversale - metacognitive. Lipsa unor programe de formare destinate cadrelor didactice din învățământul primar cu accent pe valorificarea competenței metacognitive face imposibil de realizat transferul acestei competenței către școlarul mic. *Energia intelectuală* se bazează pe multiplele conexiuni ce au loc în mintea umană. Înțelegerea propriilor cogniții constituie liantul către funcționarea vectorială a integratorilor metacognitivi, care include totodată acțiuni specifice de management decizional, de management al riscului, de cartografiere și scanning mental cu implicații în accederea spre metacunoaștere, spre metalimbajul cognitiv necesar în procesul de învățare pe tot parcursul vieții. **Lucrarea de față își propune să ofere răspunsuri la următoarele întrebări:** *Ce este metacogniția și ce implicații are asupra*

dezvoltării școlarului mic? Cum poate fi dezvoltată competența prin intermediul comunicării didactice? Cum trebuie abordat metodologic transferul metacogniției de la cadrul didactic la elevul din clasele primare? Care sunt variabilele procesului de instruire metacognitivă? Care sunt indicatorii, descriptorii, variabilele și valorile competenței metacognitive?

Din analiza preparativă a domeniului de cercetare am identificat câteva **contradicții**, astfel:

- Deși cognitivul reprezintă baza achiziției metacogniției, nu există mecanisme pedagogice, fundamentate științific, care să realizeze tranziția cognitiv - metacognitiv în cadrul contextului școlar al claselor primare.
- În pofida faptului că, în cadrul procesului de instruire în învățământul primar accentul cade cu precădere pe formarea competenței cognitive, învățătorii reușesc în măsură insuficientă să facă deschiderea pentru formarea competenței metacognitive, întrucât nu au formată această competență.
- Deși elevii pot fi antrenați în „*cunoașterea cunoașterii*”, lipsesc instrumentele metodologice, validate experimental, care să permită realizarea acestui deziderat.

1. REPERE CONCEPTUALE ALE COMUNICĂRII DIDACTICE CA PREMISE DE FORMARE A COMPETENȚEI METACOGNITIVE LA ELEVII DIN CICLUL PRIMAR

1.1. Abordări ale comunicării didactice ca micromodel de formare a competenței metacognitive la elevii micii școlarități

Dicționarul praxiologic de pedagogie - Volumul I oferă comunicării didactice următoarea definiție: „*Ansamblu al proceselor interumane în care sunt angrenați cadrul didactic și elevii, ca agenți educaționali implicați nemijlocit în demersuri didactice, proces în cadrul căruia se realizează schimburi interpersonale de mesaje, semnificații, decizii, judecăți de valoare, stări afective și influențări referitoare la procesele didactice, cu ajutorul componentelor / elementelor repertoriilor comunicaționale proprii, în vederea atingerii finalităților educaționale*”. [8, p. 237]

Parafrazându-l pe Rousseau J.J. putem nota comunicarea ca fiind în fapt o „*expresie a vieții*”, iar extrapolând spre comunicarea didactică o putem identifica cu „*acea expresie a vieții școlare controlată și ghidată de o multitudine de semnificații și simboluri lingvistice*” asupra cărora acționează metodic cadrul didactic urmând logica procesuală a fenomenului educațional. [70]

Sfez L. consideră comunicarea „*nucleul unei metacunoștințe*”, întrucât aceasta permite cunoașterea, dar și interrelaționarea. În concepția aceluiași autor, comunicarea este formată din *nucleu epistemic* și din *formă simbolică* care redau informația și valoarea acesteia prin intermediul simbolurilor sau a unui cod lingvistic determinat în special de principalii ordonatori ai comunicării: emițătorul și receptorul și condiționată, în mod evident, de contextul social - istoric. [73]

Fiind *rezultatul perfectibil al gândirii*, comunicarea are un rol fundamental în cunoaștere și comprehensiune la orice nivel și stadiu dezvoltativ al individului. Însă, comunicarea didactică reglementată, legiferată și eficientizată la nivelul instituțiilor de învățământ se constituie asemenea unui corpus de metode și tehnici utilizate în direcția transferului de cunoștințe, abilități, atitudini și motivații. Mai mult, ea se bazează pe principii

și legități aflate în deplină concordanță cu rațiunea însăși, fiind subordonată logicii și disciplinei mentale, construind accesul spre cunoașterea de fond, necesară oricărui individ aflat în evoluție.

„Procesul de creștere a cunoașterii” [Apud 19, p. 14] este eminentemente legat de formele pe care le ia comunicarea didactică, întrucât aceasta reprezintă un sistem de semne și semnificații care conduce la determinarea așa-numitei „facultăți de limbaj” derivată din întregul construct al minții omenești [Ibidem] prin intermediul căreia profesorul și apoi elevul construiesc judecăți de valoare, atitudini legate de învățare, perspective acționale în contextul realizării obiectivelor educaționale și a idealului educațional.

Comunicarea didactică poate fi privită ca un rezultat al unor operații mentale. În acest context, Dance F. E. X. identifică în cadrul literaturii de specialitate nu mai puțin de cincisprezece elemente de conceptualizare ale comunicării, care oferă anumite convingeri legate de felul în care acționează comunicarea în cadrul procesului de învățământ, astfel:

Tabelul 1.1. Elemente de conceptualizare ale comunicării în concepția lui Frank E. X. Dance [96, p. 201-210]

Elemente de conceptualizare ale comunicării	Definiție	Autor
Simbol verbal / vorbire	<i>Comunicarea reprezintă un schimb de idei care se realizează cu ajutorul unor simboluri verbale.</i>	John B. Hoben
Înțelegere	<i>Comunicarea reprezintă un proces prin intermediul căruia îi înțelegem pe cei din jurul nostru și de asemenea o încercare de a-i face pe alții să ne înțeleagă.</i>	Martin P. Andersen
Proces de relaționare /interrelaționare socială	<i>Comunicarea se constituie ca o formă de interacțiune.</i>	George Herbert Mead.
Reducerea incertitudinii	<i>Comunicarea apare din nevoia de a diminua incertitudinea, de a acționa cu eficiență, de a apăra sau întări ego-ul.</i>	Dean C. Barnlund

Proces	<i>Comunicarea: transmitere de informații, idei, emoții prin intermediul cuvintelor – simbol, al imaginilor, figurilor sau graficelor.</i>	In Bernard Berelson and Gary A. Steiner
Transfer / schimb	<i>Ideile, sentimentele pot fi transferate către alte persoane prin intermediul comunicării. În acest context, cuvântul poate fi înlocuit prin „participare”.</i>	Ayer A. J.
Legături / Conexiuni	<i>Comunicarea este un proces al conectării lumii vii de pretutindeni.</i>	Jurgen Ruesch
Comunitate	<i>Comunicarea – proces de influențare reciprocă.</i>	Alex Gode.
Canal / Rută / Cale de transmitere	<i>Comunicarea – mijloc de transmitere a mesajelor.</i>	The American College Dictionary
Replicarea amintirilor	<i>Comunicarea reprezintă un proces de reproducere a amintirilor.</i>	Cartier F.A. and Harwood K.A.
Modificare comportamentală	<i>Comunicarea reprezintă o reacție de răspuns diferită a organismului la un anumit stimul. O reacție la schimbare.</i>	Stevens S.S.
Stimuli	<i>Fiecare act de comunicare este privit ca o transmisie de informație, de la un emițător către un receptor.</i>	Theodore M. Newcomb
Intenționalitate	<i>Comunicare reprezintă intenția de a modifica comportamentul receptorului după ce emițătorul a produs un mesaj cu intenția schimbării perspectivelor receptorului.</i>	Gerald A. Miller
Timp / Situație	<i>Procesul de comunicare reprezintă o tranziție de la o situație contextual – comunicațională la alta, într-un registru preferat.</i>	Bess Sondel
Putere	<i>Comunicarea este principalul mecanism de exercitare a puterii.</i>	Schacter S.

Procesul de comunicare didactică se conturează asemenea unui micromodel de transmitere de date, informații, atitudini, emoții menite să conducă la o remodelare psiho-pedagogică a individului, în contextul